

۱۵۰۴۸۹۳

تاریخ بهق

تألیف
ابو الحسن علی بن زید بهقی

مقدمه تصحیح تحشیه و فهرست از
دکتر قاری سید کلمه حسینی

با دو کفست راز
علامه محمد تیزوینی، استاد احمد نیا

به اهتمام
عبدالکریم حبر بزره دار

انتشارات اسامیر
۵۸۸

سرشناسه: بیهقی، علی بن زید، - ۵۶۵ق.

عنوان و نام پدیدآورنده: تاریخ بیهق / تألیف ابوالحسن علی بن زید بیهقی معروف به ابن فندق؛ مقدمه، تصحیح و تحشیه از دکتر قاری سیدکلیم الله حسینی؛ با دو گفتار از علامه محمد قزوینی و استاد احمد بهمنیار؛ به اهتمام عبدالکریم جریزه دار؛ ترجمه مقدمه از دکتر سلمان ساکت.

مشخصات نشر: تهران: اساطیر، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۸۱۶ ص (انتشارات اساطیر، ۵۸۸)

شابک: 978-964-331-488-0

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا

Persian prose literature -- 12th century.

موضوع: نثر فارسی -- قرن ۶ ق.

Sabzevar (Iran) -- History.

موضوع: سبزوار -- تاریخ.

شناسه افزوده: حسینی، کلیم الله.

شناسه افزوده: جریزه دار، عبدالکریم، ۱۳۳۰ -

شناسه افزوده: قزوینی، محمد، ۱۲۵۶ - ۱۳۲۸.

شناسه افزوده: بهمنیار، احمد، ۱۲۶۲ - ۱۳۳۴.

رده بندی کنگره: ۵۷۲/۹۵۵ DSR۲۰۹۵

رده بندی دیویی: ۹۵۵ / ۸۲۵۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۱۴۶۱

قیمت: ۸۰۰۰۰ تومان

انتشارات اساطیر

تاریخ بیهق

تألیف: ابوالحسن علی بن زید بیهقی

مقدمه، تصحیح و تحشیه: دکتر قاری سیدکلیم الله حسینی

به اهتمام: عبدالکریم جریزه دار

چاپ اول: ۱۳۹۶

حروف چینی: نصیری

لیتوگرافی: طیف نگار

چاپ: دیبا

صحافی: نوری

خطاطی روی جلد: کاوه اخوین

شمارگان: ۵۵۰ نسخه

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۳۱ - ۴۸۸ - ۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

دفتر مرکزی: میدان فردوسی، ابتدای ایرانشهر، ساختمان ۱۰ (پلاک ۸ جدید)

نمایشگاه کتاب اساطیر: کریمخان، بین ایرانشهر و ماهشهر، پلاک ۱۲۸

تلفن: ۸۸۲۱۴۷۳ - ۸۸۳۰۰۱۴۸ - ۸۸۳۰۱۹۸۵ نمایر

فهرست مندرجات

۱. سخن ناشر	هفت
۲. مقدمه علامه قزوینی بر تاریخ بیهق	سیزده
۳. مقدمه استاد بهمنیار بر تاریخ بیهق	بیست و شش
۴. مقدمه مصحح، ترجمه دکتر کیوان ساکت	سی و پنج
۱. پیشگفتار	۳۵
۲. ابوالحسن علی بن زید بیهقی	۳۹
۳. تاریخ بیهق	۴۸
۴. دستنویس‌های تاریخ بیهق	۵۹
۵. غرایب بیهق	۶۶
۶. بزرگانی که از ناحیه بیهق برخاسته‌اند	۶۸
۷. ویژگی‌های مهم مردمان ولایات مختلف	۶۹
۸. اصل و ریشه تاریخ بیهق	۶۹
۹. اصل و بنیاد سبزوار	۷۰
۱۰. اصل و بنیاد نیشابور	۷۰
۱۱. فتح بیهق به دست مسلمانان	۷۱
۱۲. ویژگی‌های رسم الخطی و دستوری کتاب	۷۱
۱۳. شرح حال برخی از نویسندگان و شخصیت‌های مهم که در تاریخ بیهق آمده	۷۳

۱۴. خاندان سیدالوزرا نظام‌الملک ۷۶
۱۵. فرزندان نظام‌الملک ۷۷
۱۶. دیگر آثار مؤلف: تتمه صوان‌الحکمه ۷۹
۱۷. دستنویس‌های تتمه صوان‌الحکمه ۸۸
۱۸. جزئیاتی درباره آثار مفقود بیهقی ۸۹
۱. مشارب التجارب و غوارب الغرائب ۹۰
۲. وشاح دمية القصر ۹۱
۳. لباب الانساب و القاب الاعقاب ۹۲
۴. لباس النفائس ۹۲
۵. ازهر الاشجار ۹۳
۶. مناهج الدفاتر في شرح كتاب النجات ۹۳
۷. غرر الايام و درر الاحوال ۹۳
۱۹. فهرست کامل و التبیان آثار ظهیرالدین بیهقی ۹۴

متن تاریخ بیهق

یست شش + ۱۰۶۱

۱. صفحه عنوان کتاب بدون شماره
۲. فهرست عنوان‌های کتاب الف - کد
۳. متن کتاب ۵۱۴-۱
۴. فهرست‌های سه گانه ۶۰۴-۵۱۵
- فهرست نام‌های کسان و نسبت‌ها که در تاریخ بیهق آمده است ۵۱۷
- فهرست جای‌ها و قبیله‌ها که ذکر آنها در تاریخ بیهق آمده است ۵۸۴
- فهرست کتاب‌ها که ذکر آنها در تاریخ بیهق آمده است ۶۰۱
۵. جدول مقابله و تصحیح غلط‌های چاپی ۶۰۵
۶. کتاب‌های دیگر از مصحح کتاب ۶۰۹
۷. کتاب‌های آماده چاپ ۶۱۰
- متن انگلیسی مقدمه مصحح i-ix+ 1-65

سخن ناشر

تاریخ بیهقی ابوالحسن بیهقی که از مشاهیر علمای قرن ششم هجری و مؤلف کتب ارزنده بسیاری به زبان‌های فارسی و عربی است، از منابع و مأخذ دست اول ایران‌شناسان است.

متن این کتاب به سفارش وزارت معارف، به تصحیح و تحشیۀ استاد احمد بهمنیار برآمده و نسخه خطی، و به مراقبت مؤسس و مدیر بنگاه دانش در چاپخانه کانون کتاب، در مهرماه ۱۳۱۷ خورشیدی چاپ و انتشار یافت.^۱ و الحق متنی منقح و کاری درستان بود. خصوصاً به جهت توضیحات و تعلیقات آن، که در آن دوران، به علت عدم انتشار و در دسترس نبودن دیگر کتب مرجع و کمبود، بلکه نبود منابع اطلاعاتی دست‌آور ایران‌شناسی، باسخگوی تقریباً تمامی خواسته‌های آشکار و نهان خواننده آن بود.

متن مصحح استاد بهمنیار از همان زمان انتشار مورد توجه و استقبال تاریخ‌پژوهان واقع و نسخ چاپی آن در کوتاه مدتی به اتمام رسید و پس از آن چندین بار بازچاپ شده است.

سی سال بعد، در سال ۱۳۴۷ خورشیدی برابر ۱۹۶۸ میلادی در حیدرآباد هند تصحیح دیگری از این کتاب توسط دکتر قاری سید کلیم‌الله حسینی، به سرمایه دانشگاه عثمانیه حیدرآباد انتشار یافت که با نظر داشت فضل تقدّم استاد بهمنیار در

۱. مرحوم بهمنیار در صفحه ط مقدمه می‌نگارد: «توفیق یافتن بر انجام این خدمت مرهون لطف اقبال و حسن استقبال وزارت جلیله معارف دانسته، در پایان سخن از توجه و عنایتی که اولیاء آن وزارتخانه به نشر و ترویج آثار علم و ادب فارسی دارند، و مخصوصاً از تشویق و مساعدتی که در تصحیح و تکمیل این نسخه نمودند. و در تسهیل و وسائل آن از پذیرفتن درخواستهای موجه نگارنده مضایقه فرموده‌اند، سپاسگزاری می‌کنم».

انتشار تاریخ بیهق، واقعه‌ای میمون در تصحیح متون بود. امتیازات عمده و بارز طبع دکتر کلیم الله نسبت به چاپ استاد بهمنیار علاوه بر اینکه:

۱. براساس سه خطی تصحیح شده است.
 ۲. و حروف درشت‌تر و خوش‌خوان‌تری دارد،
- در دو نکته پس مهم است:

اول: اینکه شامل رساله‌ای مفصل در شرح حال و آثار مؤلف است که به عنوان مقدمه در ابتدای کتاب آمده است. و به جرأت می‌توان گفت کار و ارزش کار دکتر کلیم الله در تألیف مقدمه جامع که مستلزم پژوهش‌ها و مطالعات گسترده‌ای بود. خود کمتر از تصحیح متن نیست و گواه آن ارجاعات متعدد نویسنده به سندهای خطی فراوانی است که در پانویست رساله به آنها ارجاع داده است.

دوم: سه فهرست نام‌های کسار و نسبت‌ها که در تاریخ بیهق آمده است. نام‌های جای‌ها و قبیله‌ها که ذکر آنها در تاریخ بیهق آمده است. و دست آخر فهرست کتابها که ذکر آنها در تاریخ بیهق آمده است.

دانش‌پژوهان ارجمند خود آگاهند که وجود فهرست‌هایی این چنین چقدر راهگشای محققان و پژوهندگان تاریخ و جغرافیا تاریخی است. اما باید در نظر داشت که تهیه فهرست‌های سه‌گانه مذکور با توجه به زمانه و تألیف آن و امکانات آن روزگار، خود کاری نفس‌گیر و شاق بوده است.

آنچه از شواهد و قراین پیداست دکتر کلیم الله خیلی زودتر از استاد بهمنیار، و از سال‌ها قبل از ۱۳۱۰ خورشیدی که تاریخ تحریر مقاله علامه قزوینی در معرفی تاریخ بیهق است، هم خود را مصروف تحقیق و تفحص در احوال و آثار بیهقی بطور اعم، و سه کتاب تاریخ بیهق، جوامع احکام النجوم و تتمه صوان الحکمه به طور اخص کرده است. و برای رسیدن به مقصود و یافتن آثار موجود و ناموجود بیهقی به جز از کتابخانه‌های هندوستان، در کتابخانه‌های ایران و ترکیه و ممالک اروپا به جست‌وجو و مطالعه و تحقیق و جمع‌آوری منابع مورد نیاز پرداخته است. و نیز از

کتابخانه‌های تاشکند، و بالطبع افغانستان و پاکستان و ترکمنستان و تاجیکستان غافل نبوده است. و کار خود را با وسواس و طمأنینه جلو برده تا اینکه در سال ۱۳۴۷ خورشیدی تاریخ بیهق را انتشار داده است. و به همین نحو تتمه صوان الحکمه و جوامع احکام النجوم را آماده طبع کرده است.

از فحوای کلام علامه قزوینی در مقاله خود بر تاریخ بیهق و نیز از فحوای نامه مرحوم سعید نفیسی که در ۱۷ فروردین ۱۳۱۰ خورشیدی از طهران به مرحوم علامه قزوینی نوشته‌اند^۱ و اشارات خود مصحح در مقدمه تاریخ بیهق، پیداست که دکتر قاری کلیم‌الله با مرحوم علامه قزوینی دوستی و مراوده داشته است. و همچنین با مرحوم استاد سعید نفیسی، و اینکه این هر دو بزرگوار در نام بردن از دکتر کلیم‌الله بحدود و ابعاد آثار و افکارشان با نامبرده در خصوص بیهقی و آثار او سخن گفته‌اند. این نکته را به صراحت و روشنی تأیید می‌کند.

و چنان که استاد بهمنیار خود می‌نویسد: «آقای قزوینی عکس دونسخه را که در سال‌های ۱۳۰۸ و ۱۳۱۰ گزیده شده است به وزارت معارف ایران ارسال داشته، و همین دونسخه عکسی است که نگارنده اخذ قرار داده...»^۲ و اینکه مقدمه مرحوم قزوینی بر تاریخ بیهق که استاد بهمنیار را در چاپ خود آورده‌اند نخست در صفحات ۶۵۷-۶۶۲ و ۷۲۹-۷۳۳ و ۸۳۰-۸۱۷ سال اول مجله مهر در بهمن و اسفند سال ۱۳۱۲ و فروردین ۱۳۱۳ چاپ شده است. پس در خوش‌بینانه‌ترین حالت استاد بهمنیار کار تصحیح را بعد از این تاریخ آغاز کرده و با توجه به نوشته خود استاد بهمنیار که: «تهیه و ترتیب تاریخ بیهق... با همه انواع و مشکلات که در کار بود، در مدتی کمتر از آنچه پیش‌بینی می‌شد انجام پذیرفت...»^۳ می‌توان دریافت که زمان انجام تصحیح کتاب خیلی کوتاه بوده است.

به هر حال حاصل کلام این است که دکتر کلیم‌الله بطور حتم از چندین سال قبل

۱. مجله مهر، سال اول (۱۳۱۲) حاشیه ص ۶۵۹.

۲. ص «د» مقدمه تاریخ بیهق، تصحیح استاد بهمنیار.

۳. همان، ص «ط».

از ایشان با بیهقی و آثار او سر و کار داشته تا سی سال بعد از انتشار تاریخ بیهق تصحیح بهمینار.

نکته دیگری که حتماً بایستی درین جا به آن اشاره شود، این است که با توجه به ارتباطی که دکتر کلیم الله با علامه قزوینی و استاد سعید نفیسی داشته است و احتمالاً با اساتیدی دیگر در ایران،^۱ بطور حتم از انتشار تصحیح استاد بهمینار مطلع شده و نسخه چاپ ایشان را در اختیار داشته است. و درست تر است گفته شود مبنای چاپ ایشان چهار نسخه بوده است: سه نسخه خطی و نسخه چاپی استاد بهمینار.

اما اینکه چرا در مقدمه خود به چاپ طهران اشاره نکرده است. اگر کمی دقت شود متوجه می شویم که چرا، اشاره کرده است و چقدر هم ظریف و زیبا این نکته را بیان داشته است. آن جا که در پیشگفتار مقدمه خود می نویسد: «بسیار خرسندم که تاریخ بیهق برای نخستین بار در هند به چاپ می رسد». توجه کنید، می نویسد در هند، یعنی برای جایی دیگر که ایران اشد، نخستین بار نیست و این همان اشاره به چاپ طهران است و بیشتر از این نمی تواند بنویسد. به این دلیل که کتاب به سرمایه دانشگاه عثمانیه حیدرآباد چاپ شده است و اگر گفته و نوشته می شد که این تصحیح دومی از کتاب است، آن دانشگاه ممکن بود از چاپ کتاب خودداری کند و اگر چنین است که به احتمال نزدیک به یقین، بلکه به طور یقین چنین است، خوب بود که به صراحت نگفت و نوشت و کتاب انتشار نیافت.

متأسفانه این تصحیح تاریخ بیهق با این که قریب پنجاه سال از زمان انتشار آن می گذرد، در ایران مهجور ماند و جز خواص انگشت شماری از یار و یار آن مطلع نشدند. و در دسترس نبودن آن برای پژوهندگان تاریخ و جغرافیای تاریخی ایران کمبودی محسوس بود. و همین مهم حقیر را واداشت که به بازچاپ آن اقدام نماید.

۱. با مرحومان دکتر محمود افشار و استاد ایرج افشار هم آشنایی و ارتباط داشته است و مقالاتی از او در زمینه ادب فارسی در آینده چاپ شده است بطور نمونه «زبان فارسی در هند و غالب دهلوی» در آینده سال هشتم (۱۳۶۱) و «امیر خسرو دهلوی سرتاج شعرای فارسی گوی هند» در نامواره دکتر محمود افشار جلد اول (۱۳۶۴).

ناشر به سهم خود، به عنوان یک ایرانی، مراتب سپاس و امتنان خویش را از مساعی گرانقدر دکتر قاری سیدکلیم الله حسینی و اولیای ارجمند دانشگاه عثمانیه حیدرآباد و دولت هند در احیا و انتشار آثار گرانبار فرهنگ و تمدن ایرانی ابراز داشته، صادقانه و خاضعانه در برابر آن بزرگواران ادای احترام می نماید.

باری همانطور که گفته شد دکتر کلیم الله مقدمه مفصلی در شرح حال و آثار ابوالحسن بیهقی به زبان انگلیسی نوشته و به کتاب افزوده بودند که دریغ بود تاریخ پژوه ایرانی از فیض مطالعه آن محروم باشد. به همین دلیل از دوست جوان دانش پژوه دکتر سلمان ساکت که می دانستم به متن کتاب اشراف دارد و نیز مقدمه مفصلی یوسف الهادی مترجم عربی تاریخ بیهق را پیش تر ترجمه و تحشیه کرده بود که در مجله ماه جلد سوم (سال ۱۳۸۹) صفحات ۷۱۴-۷۸۴ تحت عنوان «ابن فندق و تاریخ بیهق» چاپ شده است، به فارسی برگرداند که ایشان خواهش حقیر را با سعه صدر پذیرفته و این مهم به بهترین وجه ممکن اقدام کردند.

این دکتر سلمان ساکت هم از آن «عجوبه های نادر دوست داشتنی است. چرا که درین زمانه پول محور پول پرست، می رود و دکترای دندان پزشکی می گیرد. کاری و حرفه ای پول ساز با آینده ای مملو از پول. اما برخلاف مسیر آب امروز، می رود ادبیات می خواند و دکترای ادبیات فارسی هم می گیرد و به جای پول درآوردن، هم خود را مصروف ادب و فرهنگ ایرانی می کند...» این دلیل گفتم «عجوبه دوست داشتنی، گو اینکه همه قبیله او از پدر و عموزاده فرزندان آنها اهل علم و ادب اند و زاده خاکی پاک رودکی و فردوسی.

و باز برای مزید فایده مقاله مرحوم علامه قزوینی و متاسفانه کوتاه مرحوم بهمنیار را هم در ابتدای کتاب آورده ام^۱ که در هر کدام از آنها آتی است و به خاطر

۱. سه نکته را اینجا باید تذکر داد:

اول: مرحوم علامه قزوینی در پایان گفتار خود تکمله ای در باب ملاقات ابوالحسن بیهقی با حکیم عمر خیام و ترجمه حال او از قول خود بیهقی در تتمه صوان الحکمه آورده است. این تکمله در مجله مهر شماره فروردین ۱۳۱۳ در صفحات ۸۳۰-۸۳۷ چاپ شده است. اما

همان آن، بودن و خواندنشان واجب.

و غلط‌های چاپی کتاب را اصلاح کرده‌ام.

و حاصل کار شد این که تقدیم حضور تاریخ پژوهان گرامی می‌گردد. تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

ع. جریزه‌دار

تهران ۲ بامداد بیستم اردی بهشت ۱۳۹۶

www.ketab.ir

→ مرحوم استاد بهمنیار به جهت عدم ارتباط با تاریخ بیهق، از چاپ آن خودداری کرده است که حقیر هم به همان دلیل موجه از آوردن آن خودداری کردم.

دوم: حقیر به جهت اینکه مرحوم استاد بهمنیار در دو مورد بر مقاله علامه قزوینی حاشیه زده‌اند که مزید فایده است. و نیز چیدمان و ترتیب مقاله چاپی مرحوم بهمنیار از چاپ مهر بهتر است، آن را برای بازچاپ اختیار نمودم.

سوم: به خاطر رعایت تقدم اول مقدمه علامه قزوینی و سپس مقدمه مرحوم بهمنیار را آورده‌ام. اما در متن چاپی تاریخ بیهق استاد بهمنیار عکس این است.

مقدمه دانشمند بزرگوار آقای قزوینی

(تاریخ بیهق)

بیهق نام قدیم ناحیه ایست از خراسان که سبزوار حالیه شهر عمده آنست و علما و فضلاء لایعد و لایحصى در هر عصر و قرن همواره ازین سرزمین برخاسته اند که کثب تواریخ و رجال و تذکره های شعرا و معاجم شیوخ و طبقات محدثین و تنها مشحون بذکر آنهاست، مانند ابوبکر احمد بن الحسین بیهقی از اشهر مشاهیر علما اهل سنت صاحب سنن و دلائل النبوة، و مانند ابوالفضل محمد بن الحسین بیهقی دبیر غزنویان و مدرخ مشهور صاحب تاریخ مسعودی معروف بتاریخ بیهقی و مانند ابوالحسن بن زید بیهقی صاحب همین تاریخ بیهق حاضر که عکس آن در مقابل نظر است سر عجم و غیرهم.

موضوع تاریخ بیهق همانکس اسم آن حاکی است عبارت است از تاریخ این ناحیه از ایران و تراجم مشاهیر و رجال که بدانجا منسوبند از هر قبیل از علما و ادبا و شعرا و وزرا و سادات و کتاب و حکما و اطبا و غیرهم و انساب خانوادہ های مشهور که از قدیم در آنجا توطن داشته یا از مباحث دیگر بدانجا هجرت نموده اند و نیز تا اندازه از جغرافیای این ناحیه و چون اطلاع از تاریخ عام هر مملکتی کما هو حقہ موقوف باطلاع از تواریخ خصوصی هر ناحیه از هر مملکت آن مملکت است لهذا برای تألیف تاریخ جامع مبسوطی از ایران که بنابر خرمحبت آن بسیار بمیان آمده است و امید است که عنقریب صورت خارجی پذیرد بیا از همه چیز لازم است که تواریخ محلی ولایات مختلفه ایران متدرجاً تصحیح و طبع شده یا اقلانسخ متعدده از آن از کتابخانه های خارجه (اگر در ایران موجود نباشد) عکس باسواد برداشته در محل دسترس فضلا نهاده شود تا مواد لازمه برای تألیف تاریخ عام مذکور بتدریج فراهم گردد.

این نوع تواریخ محلی که در هر عصر و زمان علمای مسلمین شکر الله مساعیهم

بقصد حفظ آثار قدما و تخلید مآثر معاصرین هریک راجع بمسقط الرأس خصوصی خود تألیف می نموده اند مانند تاریخ قم و تاریخ اصفهان و تاریخ ری و تاریخ قزوین و تاریخ نیشابور و تاریخ بخارا و تاریخ سمرقند و تاریخ بغداد و تاریخ دمشق و غیرها و غیرها سابقاً بسیار فراوان بوده است و اکنون نیز با آنکه اغلب آنها دستخوش حوادث زمانه شده و از میان رفته است باز عده معتناهی از آنها خوش بختانه هنوز باقی است، از این کتب بعضی بسیار معروف و بچاپ رسیده است مانند تواریخ مختلفه از اندران در چهار جلد که در سنوات ۱۸۵۰-۱۸۵۸ مسیحی (۱۲۶۶-۱۲۷۵) باهتمام مستشرق روسی (درن) در پترزبورغ بطبع رسیده است، و تاریخ کرمان موسوم بمذاهب الموقف الاعلی (طهران سنه ۱۲۹۳) و فارسنامه ناصری (طهران سنه ۱۳۱۲) و فارسنامه ابن البختی (لیدن ۱۲۹۱ م = ۱۳۴۰ هـ) و تاریخ کردستان معروف بشیرنامه شرف خان بدلیسی (پترزبورغ سنه ۱۲۷۶) و تاریخ سیستان مجهول المصنف که در سنه ۱۲۹۶ در پاورقی روزنامه ابرار بطبع رسیده است، و تاریخ بخارا از رشخو (پاریس سنه ۱۸۹۲ م = ۱۳۱۰ هـ) و ترجمه خلاصه مانندی از تاریخ طبرستان از ابن اسفندیار که باهتمام مرحوم براون انگلیسی در سنه ۱۹۰۵ م = ۱۳۲۳ هـ منتشر شده است، و بعض دیگر از این کتب نسبتاً کمتر معروف است و نسخ آنها که بیشتر نادر و در محل دسترس همه کس نیست، مانند تاریخ قم از حسن بن محمد قمی و تاریخ بکر کرمان موسوم بمسط العلی للمحضرة العلیا که در لندن و پاریس نسخی از آن موجود است، و تاریخ دیگر سیستان موسوم باحیاء الملوك که در لندن نسخه از آن موجود است، و مانند همین تاریخ بیهق حاضر که چنانکه خواهیم گفت سه نسخه بیش از آن فعلاً بدست نیست، و مانند تاریخهای شوشتر و یزد و اصفهان و قزوین و کاشان و بلخ و سمرقند و هرات و غیرها که نسخ آنها در بعض کتابخانه های عمومی اروپا موجود است. تاریخ بیهق حاضر تألیف یکی از علمای مشهور قرن ششم ابوالحسن علی بن ابی القاسم زید بن محمد بن الحسین البیهقی است، وی در حدود سنه چهارصد و نود

متولد شده (۱) و در سنه پانصد و شصت و پنج وفات یافته است و معاصر محمد بن عبدالکریم شهرستانی صاحب ملل و نحل متوفی در سنه ۵۴۸ و سید اسمعیل جرجانی صاحب ذخیره خوارزمشاهی متوفی در سنه ۵۳۱ و من فی طبقتهما بوده است ، و در صفر سن چنانکه خواهد آمد زمان عمر خیام را نیز دریافته و بمجلس او حاضر شده است

(۱) تاریخ (۴۹۹) برای ولادت او در معجم الادباء ۲۰۸۱۵ بلاشك غلط طبع است

که از تبدیل اعداد سنوات بارقام هندی که شیوه ناخوش طابع آن کتاب است ناشی شده و نظایر این گونه غلط مکرر در آن کتاب روی داده است ، بیهقی افلاک سال زودتر از ۴۹۹ متولد شد بوده است بقریه اینکه خود در تاریخ بیهقی حاضر (صفحه ۷۶) گوید ۲ وقتل فخرالملک د عاشر او بود سنه خمسائة و من آن یاد دارم و در عهد کودکی در دبیرستان معلم بودم بنیشابور بدین است که طفل یکساله بدبیرستان نمیرود و از یکسالگی چیزی بیاد نمیاند و لابد بایست در آن وقت ده دوازده ساله بوده باشد ، و بنا بر این ولادت او در حدود چهار صد و سی یا سی و پنج خواهد بود چنانکه گفتیم .

(نگارنده گوید) دانمند محترم آقای سید محمد شکوه در شرح حال و وصف آثار بیهقی و خاندان او رساله مبسوطی تالیف کرده اند و نسخه آنرا چندی است که با اجازه استفاده و نقل در اختیار نگارنده گذارده اند . راجع به محترم رساله در خصوص سال تولد بیهقی تحقیقی دقیق نموده اند که خلاصه اش اینست ، سال تولد بیهقی در معجم الادباء بملط ۴۹۹ نوشته شده و بطوری که از مجمل فصیحی مستفاد می شود ۴۹۰ بوده لیکن از نوشته های خود بیهقی چنین بر می آید که وی در سال ۴۹۳ تولد یافته است توضیح آنکه بیهقی بنا به تصریح خودش در سال قتل فخرالملک (۵۰۰ هجری) گوشت ده ماهه بکتاب میرفته و بیشترین سنی که برای او در چنان وقت میتوان فرض کرد دوازده تا سیزده سال است ، بنا بر این سال تولد او مابین ۴۸۷ و ۵۰۰ محدود خواهد بود ، از حسن اتفاق از سال حقیقی ولادت او نشانه ای در دست داریم ، و نشانه اینست که غره شعبان آن سال روز دوشنبه بوده و به أخذ استنباط این مطلب عبارتی است که خود بیهقی در مقدمه مشارب التجارب (که یافتن آن در معجم الادباء نقل و برای ما حفظ کرده است) آورده و مفادش این است که تولد وی در روز شنبه بیست و هفتم ماه شعبان بوده است . پس از سیزده سال مابین ۴۸۷ و ۵۰۰ سالی مولد او خواهد بود که دارای این خاصیت باشد ، و با مراجعه بتقویم (ووستفلد) دو سال ۴۸۸ و ۴۹۳ را دارای این خاصیت می یابیم ، و چون از ارقامی که نایندۀ عدد این دو سال است رقم ۴۹۳ بدو رقم ۴۹۹ و ۴۹۰ شبیه تر و نزدیکتر است ظن قوی می رود که همین ، سال ولادت او باشد ، و بنا بر این بیهقی در روز شنبه بیست و هفتم شعبان سال ۴۹۳ متولد شده و در روز قتل فخرالملک (عاشر وای سال ۵۰۰) شش سال و چهار ماه و سیزده روز داشت است .